

สมุนไพรเก็บจากป่ากำลัง'วิกฤติ'

พ ลจากการรณรงค์ให้คนไทยหันมาใช้ยาสมุนไพรในการเยียวยาตัวเอง ตำรับยาพื้นบ้านต่าง ๆ ถูกบรรจุเข้าในบัญชียาหลัก การใช้สมุนไพรไม่ได้จำกัดอยู่แค่ยารักษาโรคเท่านั้น แต่เริ่มผสมในเครื่องสำอาง เช่น แชมพู สบู่ ครีมบำรุงผิวต่าง ๆ องค์ความรู้ทางสมุนไพรของแต่ละภาคถูกนำมาเผยแพร่ทางสื่อจนก่อให้เกิดธุรกิจทางสมุนไพรมากมาย ทั้งการปลูกกระชายดำ ขมิ้นชัน หรือการแปรรูปสมุนไพรของชุมชน กลุ่มเอสเอ็มอี กลุ่มโอท็อป เป็นต้น 10 ปีที่ผ่านมาการบริโภคสมุนไพรเติบโตขึ้นตามลำดับ ทำให้สมุนไพรที่ต้องหากจากป่าลดน้อยลง หมอยาต้องเดินทางเข้าป่าลึกเข้าไปอีกเพื่อให้ได้ตัวยา ขณะเดียวกันพื้นที่ป่าถูกบุกรุกจนป่าเสื่อมโทรม จากการชิงชิงพื้นที่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ข้าวโพด ยางพารา ปาล์ม เป็นต้น

รายงานของมูลนิธิสุขภาพ พบว่าขณะนี้สมุนไพรที่รู้จักกันดีบางชนิดเริ่มขาดแคลนเข้าขั้นวิกฤติ เช่น เถาวัลย์เปรียง โศคลาน ซึ่งนำมา

ใช้เข้ายาหลายชนิด เมื่อตัดมาใช้ครั้งหนึ่งต้องใช้เวลายาวนานกว่าจะให้ผลผลิต สมุนไพรบางชนิดถูกขุดเก็บมาใช้ตามกระแสนิยม เช่น กวาวเครือ บุก เป็นต้น

ล่าสุดเครือข่ายสุขภาพวิถีไทย เครือข่ายหมอพื้นบ้าน 4 ภาค และแผนงานสร้างเสริมระบบสุขภาพชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้จัดสัมมนาวิชาการ "ร่วมอนุรักษ์และปลูกป่าสมุนไพรให้ยั่งยืนได้อย่างไร" พร้อมจัดทอดผ้าป่าพันธุ์ไม้ปลูกยารักษาป่า เพื่อสมทบทุนการปลูกป่าสมุนไพร 12 พันธุ์ในเครือข่ายหมอพื้นบ้าน 4 ภาค

ภัสรา ชวประดิษฐ์ นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตร กล่าวว่า ตัวเลขการปลูกสมุนไพรไม่มีระบบจัดเก็บอย่างแน่นอน แต่จากการขึ้นทะเบียนเกษตรกรที่ปลูกสมุนไพรที่มาลงทะเบียน ปี

2553 มีเกษตรกรปลูกพืชสมุนไพร 11,192 ครัวเรือน มีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร ประมาณ 4,700 ไร่ ได้แก่ ขมิ้นชัน ฟักทลายใจ บัวบก ว่านหางจระเข้ พริกไทย และโพลี ปลูกมากที่สุดคือขมิ้นชัน 3,000 ไร่ แต่ยังไม่เพียงพอต่อการใช้ในประเทศต้องนำเข้า แปรรูป ทั้งนี้ตัวเลขส่งออกสมุนไพรตั้งแต่ปี 2541-2550 ส่งเสริมการปลูก 53 ชนิด แต่ถ้าไปถามหมอยาทั้งหลายใช้ประมาณ 900 ชนิด ปลูกได้ 100 ชนิด ที่เหลือได้มาจากป่าจากธรรมชาติ ตัวเลขนำเข้าสมุนไพรปี 2541 นำเข้า 16,000 ตัน ในปี 2550 นำเข้า 82,000 ตัน

“ในปี 2558 จะเปิดเสรีอาเซียนส่งเสริมการเกษตรต้องควบคุมคุณภาพเพื่อรับมือการเปิดเสรีอาเซียน นานาประเทศต้องพัฒนาคุณภาพให้เท่าเทียมกัน แต่ในทรวงศ์ตัวเองประเด็นเปิดเสรีเริ่มมาตั้งแต่ปี 2551 เพราะปี 2551 วัตถุประสงค์ 23 ตัว เช่น พริกไทยเริ่มใช้ภาษี 0 เปอร์เซ็นต์ นำเข้ามาไม่ต้องเสียภาษี เช่น พริกไทยนำเข้าจากเวียดนาม ตอนนีพริกไทยของไทยลดลงกลายเป็นพริกไทยนำเข้า แต่เราก้ยังมีสิทธิที่จะสู้กับพืชจากต่างชาติ วัตถุประสงค์นำเข้ามีค่าขนส่งที่เราสู้ได้ หากผลิตในประเทศได้ก็ดีที่สุด จึงต้องร่วมมือกัน”

ด้าน ดร.อุษา กลิ่นหอม อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพรพื้นถิ่น กล่าวว่า พื้นที่ป่าอันเป็นแหล่งกำเนิดของสมุนไพรกำลังหมดไปด้วยการถูกคุกคามจากพืชเศรษฐกิจ วิธีการส่งเสริมให้ปลูกป่าต้องมีความยั่งยืนเพราะป่าแต่ละภูมิภาคมีความหลากหลายต่างกัน เช่นเดียวกับการใช้สมุนไพรในแต่ละภาค เช่น คนภาคอีสานตอนกลางใช้ต้นเล็บเงือกรักษาลมพิษ ภาคกลางใช้ใบพลู ขณะที่คนภาคเหนือใช้ไมยราบ เป็นต้น ดังนั้นการปลูกป่าสมุนไพรต้องศึกษาภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ในปี 2558 เมื่อเราเข้าสู่ประชาคมอาเซียน หากเราไม่มีการเก็บข้อมูลด้านสมุนไพรไว้ คนไทยจะถูกฉกฉวยไปใช้ประโยชน์จากประเทศที่มีความรู้และเทคโนโลยีดีกว่า ภาครัฐควรดำเนินการเก็บข้อมูล ให้ได้อย่างน้อย 50 เปอร์เซ็นต์ของทั้งประเทศภายใน 3 ปีนี้

“พื้นที่ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงแต่การบริโภคสมุนไพรสูงเช่นกัน ปัจจุบันดอกจิวที่เป็นเครื่องปรุงในเมนูขนมจีนน้ำเงี้ยว ต้อง

นำเข้าจากลาวถึงปีละ 70 เปอร์เซ็นต์ของการใช้ทั้งหมด”

ด้านวีรพงษ์ เกรียงสินยศ กรรมการมูลนิธิสุขภาพไทย กล่าวว่า ปัจจุบันสมุนไพรจากป่าที่มีปริมาณการใช้สูงขึ้นเรื่อย ๆ และเริ่มจะหายากขึ้นทุกวัน ควรนำสมุนไพรเหล่านี้กลับมาปลูกในพื้นที่ป่าชุมชน ในเขตวัดป่า และในครัวเรือน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และขยายพันธุ์สมุนไพรให้เพียงพอต่อการใช้ และเป็นการฟื้นฟูป่าธรรมชาติ ขณะนี้ได้มีการจัดทำข้อมูลวิธีการปลูกพืชจากป่า โดยมีเครือข่าย 12 พื้นที่นำร่องดำเนินการปลูกพืชเหล่านี้ ไม่น้อยกว่า 26,000 ต้น แยกชนิดได้มากกว่า 60 ชนิดสมุนไพรที่กำลังขาดแคลน

ขณะที่ น.ส.พะยอมดี

น้อย เครือข่ายรักษ์ม่อน

ยาป่าแดด จ.เชียงราย

เล่าถึงวิธีการทำงาน การสนับสนุนให้ชุมชนหันมาเห็นความสำคัญ เริ่มจากหารือกับหมอมพื้นบ้านในชุมชน เพื่อนำเรื่องเล่าหรือตำนานของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับม่อนยาหรือดอยเล็กที่มียาสมุนไพรมาเล่าให้ในชุมชนรับรู้ ทำให้

ทุกคนเกิดความภาคภูมิใจในพื้นที่ป่าชุมชน คนในชุมชนจึงร่วมมือร่วมใจเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ม่อนยาไว้ให้ลูกหลาน จนเกิดเป็นการจัดตั้งเครือข่ายรักษ์ม่อนยาที่ว่าด้วยการตั้งกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากม่อนยา ส่งผลให้สภาพป่าที่เคยแห้งแล้งกลับมารกรกริมและมีต้นไม้ใหญ่ สมุนไพร ปัจจุบันชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าสมุนไพรมาก มีการระดมเงินทุนเพื่อขอซื้อที่ดินที่เคยเป็นป่าสมุนไพรคืนจากชาวบ้านที่เคยบุกรุก

อนาคตการใช้สมุนไพรต้องเปลี่ยนวิธีคิดใหม่จากเก็บเป็นปลูกจากซื้อเป็นสร้างขึ้นมา เพื่อการใช้ที่ยั่งยืนและเท่าเทียมกับการฟื้นฟูพื้นที่ป่าธรรมชาติ.